Аляксандр Арлоў

старшы выкладчык кафедры культуралогіі і псіхолага-педагагічных дысцыплін ДУА «Інстытут культуры Беларусі» (г. Мінск, Беларусь)

Праблемы чытання ў сучаснай моладзі: вопыт шматсерыйнага даследавання

Апошнім часам апублікаваны вынікі навуковых даследаванняў па розных аспектах чытання. Актуальнымі з'яўляюцца праблемы чытання ў дзяцей, моладзі і дарослых, адносіны да друкаваных і віртуальных крыніц, выкарыстанне падчас навучання рэпрэзентатыўных крыніц інфармацыі, уплыў працэсу чытання на кагнітыўныя працэсы і інтэлект у розным узросце, праблемы авалодання чытаннем, праблема зместу школьнай праграмы па літаратуры [2; 3; 4; 5; 9].

Адшукаць даследаванні, дзе была б паказана дасведчанасць, начытанасць асоб юнацкага ўзросту ў галіне гуманітарных прадметаў, аказалася праблематычным. Наша даследаванне ставіла на мэце планаванне і правядзенне эксперыменту па вывучэнню дасведчанасці юнакоў і дзяўчат у гуманітарнай праблематыцы ў межах школьнай праграмы і гуманітарнай праграмы падчас навучання ў УВА. Першы этап даследавання атрымаў назву «Анкета "Чытанне: першая серыя"».

Першая серыя (пілатажнае даследаванне). *Інструментарый і выбарка.* Для стварэння анкеты за аснову былі ўзяты праграмы за ўвесь школьны курс па беларускай, рускай літаратуры, а таксама грамадазнаўчыя прадметы, з якіх выбарачна былі ўзяты прозвішчы літаратараў, філосафаў, навуковых дзеячаў [1; 6]. Да таго ў анкету ўвайшлі імёны аўтараў, вывучаныя падчас выкладання курса «Асновы псіхалогіі і педагогікі», у тым ліку літаратурна-мастацкі ілюстрацыйны матэрыял [7]. У выніку атрымалася пілотная версія анкеты, якая склалася з 22-х прозвішчаў (гл. табл. 1).

Пры апытанні студэнтаў 2, 3 і 4 курсаў некалькіх УВА г. Мінска былі створаны ўмовы, якія выключалі спісванне, карыстанне інтэрнэтам і мабільнай сувяззю. Удзел у апытанні быў добраахвотны, ананімны. Анкетаваныя атрымлівалі індывідуальны бланк з інструкцыяй, запаўнялі яго цягам 15—20 хвілін і здавалі даследчыку. Першая серыя даследавання праходзіла ў 2013—2014 навучальным годзе і ахапіла 101 чалавека (сярэдні ўзрост склаў 19,8 гадоў): у т.л. 29 дзяўчат (28,7 %) і 72 юнака (71,3 %).

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Сабраны матэрыял быў прааналізаваны шляхам кадзіравання адказаў і ўнясення лічбавых кодаў у табліцы (Excel). Для выраўноўвання выбаркі дастасаваны метад выдалення крайніх значэнняў. Далей быў выкананы колькасны і якасны аналіз даных.

Адказы рэспандэнтаў былі кадзіраваны наступным чынам: 2 балы прысвойваліся адказу, калі рэспандэнтам пададзена: перыяд жыцця аўтара, альбо нацыянальная прыналежнасць аўтара, назва твора (у сукупнасці — два і больш правільных ідэнтыфікатара); 1 бал, калі рэспандэнтам пададзена: толькі назва твора, альбо толькі род заняткаў, альбо толькі нацыянальная прыналежнасць аўтара. «Мінус адзін» бал прысвойваўся пры няправільным адказе. Адсутнасць адказа не пазначалася.

Вынікі. Па кожнаму рэспандэнту праведзена арыфметычнае сумаванне вынікаў і знойдзена сярэдняе значэнне па групе: яно склала 2,66 бала. Гэта азначае, што ў сярэднім адзін студэнт правільна і поўна вызначыў *аднаго* аўтара. Разбіванне адказаў па чвэрцях паказала: 25 % апытаных паказалі найлепшыя вынікі па выбарке (яны правільна азначылі ад двух да пяці аўтараў з анкеты). У той самы час 25 % не справіліся з заданнем (яны не змаглі поўна ідэнтыфікаваць *ніводнага* аўтара).

У табліцы пададзены спіс аўтараў паводле іх рэйтынга па адказах студэнтаў.

Табліца

Рэйтынг аўтараў па выніках ідэнтыфікацыі рэспандэнтамі ў час анкетавання

Пазіцыя рэйтынга	№ у анкеце	Аўтары[1]	Сума балаў па ўсёй выбарцы	Доля бала на аднаго апытанага
1	2	Блок А. А.	97	0,91
2	6	Быков В. В.	76	0,71
3	4	Бунин И. А.	50	0,47
4	17	Солженицын А. И.	33	0,31
5	16	Павлов И. П.	23	0,21
6	11	Леонгард К.	14	0,13
7	3	Белинский В. Г.	11	0,10

[1] У анкеце напісанне прозвішчаў прапанавана на рускай мове дзеля нагляднасці.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Заканчэнне табл.

Пазіцыя рэйтынга	№ у анкеце	Аўтары[1]	Сума балаў па ўсёй выбарцы	Доля бала на аднаго апытанага
8	13	Макаренко А. С.	7	0,07
9	1	Айзенк Г.	5	0,05
10	9	Занковский А. Н.	5	0,05
11	8	Годфруа Ж.	4	0,04
12	21	Эриксон Э.	4	0,04
13	18	Сеченов И. М.	3	0,03
14	7	Векслер Д.	2	0,02
15	10	Кон И. С.	2	0,02
16	12	Майерс Д.	2	0,02
17	15	Олпорт Г.	1	0,01
18	19	Фромм Э.	1	0,01
19	22	Юнг К. Г.	0	0,00
20	14	Козлович А.	-1	-0,01
21	20	Эйдемиллер Э.	-1	-0,01
22	5	Буянов М. И.	-2	-0,02

Як паказала даследаванне, найбольш пазнавальнымі для студэнтаў з спіса аказаліся: пісьменнікі — беларускі В. Быкаў, рускія А. Блок, І. Бунін, В. Бялінскі; педагог А. Макаранка, вучоны-фізіёлаг І. Паўлаў, нямецкі псіхолаг К. Леангард. Астатнія аўтары і дзеячы паводле долі бала, атрыманай у сярэднім кожным апытаным за правільны адказ, знаходзяцца *за межамі статыстычнага ўзроўню значнасці*, а адпаведна іх пазнавальнасць у выбарцы, можна лічыць, *не адбылася*.

Галоўная выснова даследавання:

узровень дасведчанасці ў сярэднім па выбарцы выяўлены даволі нізкі;

абраны інструментарый падыходзіць для прыблізнай ацэнкі ўзроўню дасведчанасці ў канкрэтнай прадметнай сферы і патрабуе ўдасканалення;

метад анкетавання з алічбоўкай вынікаў прыдатны для статыстычнай апрацоўкі і колькасна-якаснага аналізу даных.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Другая серыя (эксперымент-канстатаванне). *Інструментарый і выбарка.* На другім этапе нашага даследавання пілатажны варыянт анкеты быў зменены і дапоўнены. Акрамя задання тыпу А (вызначэнне аўтараў і дзеячаў), рэспандэнтам было прапанавана заданне В, дзе патрабавалася вызначыць творы, г. зн. падаць прозвішча аўтара паводле прапанаваных назваў. Заданне А ўтрымлівала 25 прозвішчаў, В — 25 назваў твораў.

Працэдура і ўмовы апытання, кадзіраванне адказаў і іх апрацоўка былі аналагічнымі, як і ў першай серыі даследавання. Асноўны матэрыял быў сабраны ў 2014—2015 навучальным годзе ў УВА г. Мінск.

У другой серыі даследавання ўдзельнічалі 125 чалавек юнацкага ўзросту (у сярэднім 19,7 год), у т. л. 80 юнакоў (64 %) і 45 дзяўчат (36 %).

Папярэднія вынікі. Па заданню А студэнты атрымалі ў сярэднім 4,53 бала, г.зн. яны пазналі *дзве* асобы з прапанаванага спіса 25-ці аўтараў. Пазнаванне назваў твораў у заданні Б прайшло крыху больш паспяхова: у сярэднім 5,72 бала, г.зн. расшыфраванымі праз кожнага апытанага сталі 2—3 назвы з 25 твораў са школьнай праграмы і з праграмы УВА.

Галоўная выснова другой серыі даследавання, праведзенага з дапамогай удасканаленага, пашыранага інструментарыя: узровень дасведчанасці ў сярэднім па выбарцы выяўлены *даволі нізкі*. Такім чынам пацвярджаюцца вынікі пілатажнага даследавання: пазнавальнасць аўтараў у першай серыі склала ў сярэднім 6,0 %, а ў другой пазнавальнасць аўтараў — 9,0 %, твораў — 11,4 %. Калі ўявіць мяжу здавальняючай пазнавальнасці хаця б у 30 % — усе выяўленыя паказчыкі менш за яе ў 2,6—5 разоў.

Выяўлены стан можа быць выкліканы рознымі фактарамі: найменшымі падаюцца ўздзеянне памеру і збалансаванасці выбаркі, а таксама падбору матэрыялу для анкеты. Найбольш верагодныя фактары трэба шукаць у змесце праграм адпаведных дысцыплін, у метадах выкладання гэтага зместу, а таксама ў спосабах актывацыі і матывавання навучэнцаў і студэнтаў.

Трэцяя серыя (эксперымент «спачатку» і «пасля»). Працягам другой серыі даследавання, праведзенага ў пачатку семестра, з'явілася паўторнае даследаванне напрыканцы семестра, якое было праведзена па той самай анкеце і ў тых самых групах. Задачай трэцяй серыі было выявіць дынаміку назапашвання ведаў студэнтамі на працягу семестра-

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

вага навучання. Асноўным зместам гуманітарнага навучання, якое вялося ў такім семестры, была філасофія, псіхалогія і педагогіка (інтэграваны модуль «Філасофія»). Вынікі трэцяй серыі эксперыменту апрацоўваюцца.

Больш дэталёвы каментарый да вынікаў другой і трэцяй серый даследавання з'явіцца пазней у друку і на старонцы аўтара ў сетцы інтэрнэт [8].

Перспектывы даследаванняў. На падставе вопыту вывучэння дасведчанасці моладзі ў сферы гуманітарных ведаў лічым мэтазгодным дадаць да частак A і B анкеты часткі C і D.

У частцы C рэспандэнтам будзе прапанавана вызначыць тэрміны, па дадзенаму азначэнню знайсці паняцце, адказаць на складаныя пытанні сацыяльна-гуманітарнай накіраванасці.

Частка D будзе даследаваць веданне рэспандэнтам сюжэту, зместу або галоўнай думкі аднаго з твораў беларускай (а таксама рускай і замежнай) сучаснай і класічнай літаратуры.

Такая комплексная анкета можа паслужыць больш надзейным сродкам для педагагічнай дыягностыкі сацыяльна-гуманітарнай дасведчанасці студэнтаў і вучняў старэйшых класаў, дапаможа планаваць у канкрэтным кірунку работу з навучэнцамі пры выкладанні грамадазнаўчых навук, філасофіі, эканомікі, псіхалогіі, культуралогіі.

Этапы і агульныя вынікі даследавання павінны высветліць агульную праблему дасведчанасці, эрудыцыі будучых спецыялістаў розных профіляў навучання, вызначыць слабыя месцы зместу і методыкі выкладання гуманітарных прадметаў. Усё гэта, урэшце, павінна паслужыць нагодай для ўдасканалення зместу і формы навучальнага і выхаваўчага працэсу як у школе, так і ў УВА.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Беларуская літаратура : кароткі змест і аналіз твораў : школьны курс / склад. А. А. Тарайковіч. — Мінск : Юніпрэс, 2010. — 634 с.

2. *Карпова*, *Н. Л.* Исследования чтения и грамотности, выполненные в Психологическом институте РАО за 100 лет / Н. Л. Карпова, Г. Г. Граник, М. К. Кабардов // Вопросы психологии : науч. журнал. — 2014. — № 4. — С. 72—82.

3. Книги и их читатели : как им встретиться? [Электронный ресурс]. — 2014. — Режим доступа : http://wciom.ru/index.php?id=236&uid=114974. — Дата доступа : 01.10.2015.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

4. *Мартысевіч*, *М*. Гэта нам не задавалі [Электронный ресурс]. — 2011. — Режим доступа : http://prajdzisvet.org/critique/32-heta-nam-nie-zadavali.html. — Дата доступа : 01.10.2015.

5. *Невзоров*, *А*. У русской литературы закончился срок годности [Электронный ресурс]. — 2014. — Режим доступа : https://snob.ru/profile/20736/blog/76791. — Дата доступа : 01.10.2015.

6. *Нефагина*, *Г. Л*. Русская литература : школьный курс в кратком изложении : пособие для поступающих в вузы / Г. Л. Нефагина. — Минск : ТетраСистемс, 2011. — 416 с.

7. Орлов, *А. Л*. Опыт преподавания основ психологии и педагогики с использованием литературно-художественных средств / А. Л. Орлов // Современные технологии и образование : проблемы, идеи, перспективы : материалы Междунар. науч.-практ. конф. БНТУ. (Минск, 27—28 ноября 2014 г.). — Минск : БНТУ, 2014. — С. 106—111.

8. Орлов, А. Л. [статьи] [Электронный ресурс] / А. Л. Орлов. — 2015. — Режим доступа : http://samlib.ru/editors/o/orlow_a_l/. — Дата доступа : 01.10.2015.

9. *Пол*, Э. Книги делают нас умнее и добрее (Annie Murphy PAUL, Reading Literature Makes Us Smarter and Nicer, «Time», USA) / пер. с англ. [Электронный ресурс]. — 2013. — Режим доступа : http://inosmi.ru/world/20130612/209952577.html. — Дата доступа : 01.10.2015.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ